

CHRISTIANI CHEMNITII,
SS. Theol. D. ac Prof. Publ. b. m.
COMMENTARIUS

in
EPISTOLAS
PAULINAS.

JOHANNES ERNESTVS GER-
HARDUS, SS. TH. D. ET P. P.

*recensuit ac publicae luci
commisit:*

Eodem Praeside

M. JOHANNES Rüdterlein/
Schvartzburgicus.

Expos. Capp. XIII. XIV. XV. XVI.
ep. ad Rom.

publicae disquisitioni submisit

in Auditorio Theologico

ad d. 15. Martii

J E N A E,
Imprimebat JOH. JACOBUS BAUHOFFERUS,

A. M. DC. LXXII.

II.

oll. diss. A
71, 8

VIRIS

REVERENDIS, HUMANISSIMIS ET ORNATISSIMIS

DN. GEORGIO Haucken/
Ecclesiae VVeisbacensis SUBSTITUTO Fidelissimo
& dignissimo

DN. GEORGIO STOLZIO,
PASTORIDölfsterensis & Breitenhertensis
Ecclesiae Vigilantissimo,

DN. CHRISTIANO Ködern/
N.P.C. atq; Redituum Præfecto in Ulstade
longe Integerrimo meritissimoq;

DOMINIS SUIS

COGNATO DULCISSIMO
POPULARI AMANTISSIMO
FAUTORI COLENDISSIMO

*In tesseram Observantiae perpetuae, & Amoris
nunquam intermorituri*

Exercitium hocce Theologicum

D. D. C.

EARUNDEM REVERENDARUM ET HUMANISSIMARUM
DIGNITATUM

Officiosissimus Cultor

M. JOHANNES Nüchterlein/S.S.Th, Sta

CAPUT XIII.

I.

Summa & Dispositio.

Postquam Apostolus præcedenti capite tractationem de bonis Operibus, & officiis Christianorum exorsus esset, eam hoc præsentis capite pertexit, & ab ordine Ecclesiastico, & distinctis in eo donorum ac officiorum gradibus, nec non communibus Christianorum virtutibus & officiis, transit ad ordinem Politicum, & subjungit repetitionem de præcepto charitatis, ac commone factionem de fugiendis peccatis. adeoque exponit, quid Magistratui, quid proximo, & quid nobis ipsis debeamus? Secundum Balduinum ergo capituli partes sunt duæ: Prima agit de officiis Christianorum erga Magistratum; Secunda continet officia erga proximum, & nos ipsos. Nos autem majoris perspicuitatis causâ Caput hoc cum Hunnio, Rungio & VVeinrichio in tres discescimus particulas. In primâ de officiis erga Magistratum agitur; In Secundâ præceptum de charitate repetitur. In Tertiâ continetur commendatio sanctæ vitæ, & prohibentur flagitia.

II.

TEXTUS EXPOSITIO.

Prima itaque Pars à v. 1. incipit, & definit cum v. 7. Et quidem v. 1. continetur Præceptum generale, de obedientiâ Magistratui præstanda. *Omnis anima, inquit, potestatibus supereminētibus subdita sit.* Per animam intelligitur Synecdochicè Homo; & quidem, ut rectè observat in h. l. Mylius, emphatica est hæc Synecdoche; quia vult Apostolus, ut quicquid Spiritum humanum trahat, Magistratui obediat. Ponuntur autem *ἐξουσίαι*, sive *Potestates*, in abstracto, ut distinguatur inter officium, & inter personam. Officium enim semper in se bonum est; sed in personis, quæ officium gerunt, multa concurrere possunt vitiosa. Quamobrem autem Apo-

Apo-

Apostolus hinc tam solite inculcet obedientiam Magistratui præstandam, consideratione dignum est. Et quidem verisimiliter colligit Estius, hoc factum fuisse 1. propter Judæos: quorum innata proclivitas fuit, rebellare Romanis, & libertatem affectare. Johann. 8. v. 33. Sicut quoque Josephus & Svetonius testantur. 2. Propter Apostolos. *Quoniam enim*, ut Hieronymus scribit in comment. Epistolæ ad Titum, *Jude Galilæi per illud tempus dogma adhuc vigeat, & habebat plurimos sectatores; & Christus ac Apostoli plerique Galilæi fuerunt: ideo, ut non male judicavit quoque Baronius, in suis Annalibus, sub finem anni primi, necessarium fuit, suspicionem illius sectæ, quæ Galilæorum vocabatur, contrariis præceptis à se dimovere.* 2. Certissima causa autem est, quæ indigitatur v. 5. quia quivis homo, & imprimis quivis Christianus per conscientiam, ad hoc officium Magistratui præstandum est obligatus. Post hanc Propositionem sequuntur Rationes. 1. Prima desumta est à Magistratus Auctore: quia *Omnis potestas est à Deo*, v. 1. & quidem hæc ratio per geminationem effertur; *Non est potestas nisi à Deo, quæ verò sunt potestates, à Deo ordinate sunt.* Ad quæ verba Græci commentatores rectè annotant; dici, *Potestates esse à Deo.* Nam Thomas apud Estium in h. l. rectè distinguit Potestatem ipsam, modum adipiscendi potestatem, & usum potestatis. Per quam distinctionem explicari potest illud, quando Dominus de Principibus populi sui dixit, *Hos. 8. v. 4. Ipsi regnaverunt, & non ex me; Principes extiterunt, & non cognovi eos.* Loquitur de modo adipiscendi, & de malo potestatis usu. Et hæc est prima Ratio, desumta ab honesto. Secunda petita est ab inhonesto, v. 2. Qui Magistratui resistit, resistit Dei ordinationi, Deo autem & ejus ordinationi resistere, impiū est, & homine Christiano indignum. Tertia petita est à Periculoso; *Qui resistit, accipiet judicium*, tum à Deo ipso, hujus ordinis auctore, tum à Magistratu. Resistunt autem potestati, qui obedire nolunt legi sive edicto, quod à potestate procedit, uti rectè exponunt Hunnius & Estius, v. 2. Hanc rationem autem confirmat per descriptionem officii Magistratus; & ita simul objectionem diluit, quæ dici potuisset; Magistratus terrori est. E. non est reverenter habendus. Dicit ergo: *Quia Magistratus est 1. Terror*

ma

1. Terror malorum, quos coercet & punit. 2. est tutor bonorum, quos fovet, protegit, & defendit, v. 3. 3. Minister est Dei, & exsecutor divinae sententiae, adeoque ultor ad iram: nec frustra gladium portat, v. 4. sed est quasi manus Dei, bonos defendens, malos puniens, & propterea bonis nullatenus extimescendus. Dicitur autem id frustra, quod non habet usum. Magistratus ergo gladium gestat, ut eo utatur, eumque stringat in malefactores. Ratio Quarta desumpta est à Necessario. Oportet esse subditos; 1. ad vitandam iram, sive poenam. 2. propter conscientiam, quã ad obedientiam obligantur, v. 5. & si repugnarent, læderetur ista. Quinta Ratio petita est à signo: Ipsa solutione vectigalium, veluti signo quodam testificamini, vos Magistratui obedientiam debere. Sunt enim ministri Dei; hoc ipsum, quod modò dictum est, officium administrantes, & in id incumbentes, v. 6. Et in compensationem pro hisce tam gravibus curis & laboribus, vectigal penditis. Qua occasione ad promptam solutionem vectigalium hortatur, v. 7. eorumque, quæ Magistratui debentur: per φόρον intelligens id, quod datur pro regione seu prædiis; per τέλος, quod datur pro mercibus; per *timorem*, reverentiam seu metum majestatis. Sic igitur ὀφειλάι Magistratui sunt solvenda. Et hæc est Pars Prima.

In II. Parte repetitur præceptum de charitate. Postquam enim dixerat v. 7. reddendas esse omnibus τὰς ὀφειλάς, sive debita: unum nunc superesse debitum agnoscit & ostendit, quod nunquam plenè dissolvi possit, nimirum debitum charitatis mutua, quam omnitempore Lex requirat. Distinguit ergo charitatem, tanquam debitum naturale & commune, à debito civili & singulari, sive momentaneo & temporario, quod quando semel solutum est, non ampliùs exigitur. Dilectio autem est juris Naturæ, & propterea hæremus in obligatione perpetuã, ut proximum nostrum diligamus: Subjungitur Ratio admodum prægnans: quia qui proximum diligit, Legem implevit; nempe Legem secundæ tabulæ. Quod monstrat Apostolus, 1. enumeratione præceptorum, v. 9. 2. remotione contrariorum: Dilectio proximo malum non operatur, v. 10.

In III. Parte, sanctitas vitæ commendatur, & prohibentur flagitia. Vitæ sanctimoniam præcipit sequentibus Regulis: 1. *Surgite à somno*; id est à desideriiis carnis, v. 11. 2. *Induite arma lucis*, v. 12. Per *arma lucis* intelliguntur Bona opera, sive Opera pietatis, quæ opponuntur Operibus tenebrarum: quia originem habent à luce mundi Christo, Johan. 3. v. 19. fiunt in luce, ibid. v. 21. & fidem coram mundo faciunt lucidam, Matth. 6. vers. 16. Et qui ea faciunt, fulgebunt ut sol in regno Patris sui, Matth. 13. vers. 43. *Arma* verò vocantur; quia defendunt hominem contra insultus Satanæ, qui dum in bono occupatos deprehendit homines, cedere cogitur: & quia bona agendo contra Satanam in hac vitæ militia pugnamus. Unde & arma hæc jubemur induere. 3. *Compositè, εὐχρηστῶς* ambulate, tanquam in die. Hoc est, vitæ ac morum honestatem scētamini. Sicuti enim die appropinquante homines solent se honestè induere; & in diurnâ proambulatione, ut p. 263, loquitur Weintichius, accuratè cavere, ne quid in ipsis appareat, quod deforme sit: Sic idem in suâ vitâ observare debent Christiani, ut ambulent compositè. 4. *Induamini Dominum Jesum Christum*, imitatione vitæ ejus, vers. 14. Nam ut scripsit B. Lutherus, comm. in cap. III. Epistolæ ad Galatas, Tom. IV. Lat. p. 113. *Induere Christum dupliciter intelligitur: Legaliter & Evangelicè. Legaliter, hoc in loco: Induamini Dominum Jesum Christum, hoc est, imitemini exemplum & virtutes Christi, I. Petr. 2. v. 21. Evangelicè autem, Galat. 3. v. 26. 27.* 5. *Abjicite Opera tenebrarum*, hoc est, peccata & flagitia contra conscientiam, v. 12. Quæ vocantur opera tenebrarum, quia sunt à Spiritu tenebrarum; perpetrantur in tenebris, Joh. 3. v. 20. & ex tenebris ignorantia proveniunt, Ephes. 5. v. 18. & præcipitant in caliginem tenebrarum, 2. Petr. 2. vers. 17. Qualia opera sunt, quæ v. 13. enumerantur. 6. *Corporis cura non est habenda ad lasciviam*, v. 14. Curam ejusdem igitur concedit, sed moderatam & necessariam, ne frenum laxetur cupiditatibus & peccatis. Adduntur autem simul rationes, propter quas præceptis hisce parendum sit. Videlicet 1. quia istud requirat conditio temporis, in quo vivant, nempe in tempore Christianismi & conversionis suæ, 2. quia id sciant, 3. quia salus sit prior. 4. quia

4. quia

4. quia nox progressa sit: uti in Quæstionibus videbi-
mus.

III. QUÆSTIONES.

I.

An Personæ Ecclesiasticæ à pote.

state Magistratus sint exemptæ?

Dicit enim Apostolus: *Omnis anima potest atibus supereminenti-
bus subdita sit.* Quam notam universalem additam Chry-
sostomus in ordines hominum spargit, dum inquit: *Etiam
Sacerdos, etiam Propheta atque Monachus, imò verò etiam Apo-
stolus.* Hinc nostra sententia est, quod non sint exemptæ, uti latis-
simè hoc deductum legi potest apud Gerhardum, Tom. VI. de
Magistratu Politico, §. 440. & seqq. Ubi ostenditur, quòd personæ
Ecclesiasticæ Magistratui sint subiecti: I. *quatenus sunt membra Rei-
publicæ, non autem quoad doctrinam & Sacramentorum usum:* quia
quoad hæc dependent à Verbo Dei, & Magistratus sunt oves il-
larum. II. *Quoad delicta societatem civilem turbantia, sive sint ca-
pitalia, sive non:* non autem quoad delicta officii, sive Ecclesia-
stica, quia horum respectu non ad solum Magistratum, sed ad
totam Ecclesiam, vel Senatum Ecclesiasticum pertinent. III. *Sub-
iecti sunt non cuivis Magistratui; sed summo, post eum & iis quos istis
præfecit Summus Magistratus.* Sicuti in nostris Ecclesiis sunt sub
Consistorio & Superintendente suo. IV. *sunt sub Magistratu infe-
riori quoad actiones reales, non personales.* Videnda Constit. Au-
gusti p. 106. V. *Sic etiam onera realia ipsis imponi possunt:* Per-
sonalia non. Realia nempe, ferenda non propter bona Ecclesia-
stica, nisi consuetudo aliud requirat, sed propter propria. Et ita
utrumque malum præcavimus, immoderatam libertatem, & im-
moderatam servitutem. Contrarium autem & quæstionis affir-
mativam defendunt Pontificii, uti cit. I. apud Gerhardum pluri-
bus videri potest, Unde & Estius Universalem Pauli assertionem,

dicit esse distributionem accommodam; & eam limitat, dicens: Præcipit Paulus, ut omnes fideles principibus ac Magistratibus, sub quibus constituti sunt, pareant in iis, quæ ad illorum potestatem pertinent. Ac mox subdit: Justâ ratione placuit, ut ipsa Ecclesia in iis, qui præsent, ab illorum, ut filiorum suorum, potestate eximeretur. Quo fit ut Ecclesiarum præfecti jam sub illis non sint constituti; nec proinde ad eos Apostolicum hoc præceptum pertineat. Ac confitetur: Paulum hic loquæ de potestate seculari; idem tamen planè de potestate Ecclesiastica sentiendum esse. Sed omnia hæc petunt principium, & universalitatem Paulini effecti repugnant, uti Gerb. p. 441. demonstrat.

QUÆSTIO II.

An præceptum de Dilectione proximi in hac vita possit impleri?

Nam v. 8. jubemur proximum diligere, & additur: *Qui diligit alterum, Legem implevit.* Et v. 10. subditur: *Consummatio itaque Legis est Dilectio.* Paria leguntur Luc. 10. v. 27. Galat. 5. v. 14. & alibi. Hinc Becanus in Manuali Lib. 1. cap. 17. quæst. 3. disputat, & facilè demonstrari posse judicat: *totam legem servari posse ab homine justo.* Et Estius ad v. 10. scribit: *Porro discimus ex hoc loco, legem Dei in hac vitâ à nobis impleri posse; quod negant heretici; cum utique negare non possint, multos esse, qui proximum diligunt. Ex quo secundum Apostolum evidens & certa consequentia est, eos legem implere.* Hinc argumentam: *Qui diligunt proximum, Legem implent v. 8. Omnes veri Christiani diligunt proximum, 1. Joh. 4. v. 20. E.* Sed respondemus 1. Ipsemet Estius ad v. 8. scribit: *Porro legem implere, & perficere is dicitur, qui totam legem opere præstat: adeo ut ne unum quidem legis præceptum transgrediatur. Qui enim offendit in uno, factus est omnium reus, Jacob. 2. It. ad v. 10. Plenitudo, πληρωμα est totalis observatio. Et ita meritò negamus, quenquam unquam fuisse, qui proximum ita dilexerit, nec etiam id unquam Pontificii demonstrare potuerunt.* 2. Distingvimus ergo cum Balduino part. 2. q. 1. inter *Impletionem legalem*, quæ perfectam obedientiam requirit; Et *Evangelicam*, quâ nobis imputatur perfecta obedientia Christi; & inchoata dilectione, proximum diligimus, in quantum renovati sumus. Illa est

est

est in hac vitâ impossibilis: Hanc autem ex gratiâ Dei habent omnes veri Christiani. Unde elegantissimè ad v. 7. annotat Hunnius: *Qui diligit alterum, legem explevit, non quidem in ea perfectione, quâ lata est lex, sed pro hujus vitæ modulo: Ubi Deus propter obedientiam filii sui, nostram quoque, licet inchoatam, seriam tamen, & à filiis profectam obedientiam, paterno favore acceptat, tegens defectum & imperfectiorem obsequiorum nostrorum merito perfectissima obedientiâ Christi.*

QUÆSTIO III.

Quo sensu nobis salus nunc dicatur prior,

& nox progressa? v. 12.

Per *σωτηρίαν* Hunnius & Balduinus intelligunt Salvatorem mundi, Christum; & dicunt; institui hic collationem inter tempus veteris & novi Testamenti. Ita ut juxta nonnullos etiam nox denotet umbram Veteris Testamenti. Et ita sentiunt quoque Erasmus apud Estium, Veinrichius, Rungius, & alii. Et juxta hanc sententiam verbum *Credebamus* referendum est ad tempora Veteris Testamenti, in quibus credebatur in Salvatorem futurum. Sicuti etiam Mylius dicit; *conferrî hic tempus præteritum & præsens. Et quidem præteriti temporis miseriam exponi, dum 1. vocetur tempus noctis, respectu Judæorum propter umbras; respectu gentilium, propter illorum tenebras. Ephes. 4. v. 18. cap. 2. v. 12. 2. Tempus, in quo salus credita; nondum exhibita. Quâ ratione hæc vox credere, aut pro imaginariâ opinione gentilium *καταχρηστικῶς* accipitur, aut de solis Judæis est intelligenda. Eadem ratio est contrâ de Die. Estius autem *σωτηρίαν* aliter explicat: Salus, inquit, futura glorie, quam expectamus, nunc vicinior nobis est, postquam in fide Christi magna pars vitæ nobis peracta est: quæ tunc erat, quando primum credere cepimus, quando baptizati sumus, & per Baptismum numero fidelium aggregati. Quocirca tanto majori nunc opus vigilantia, quanto magis tempus, quo salutem expectamus, appropinquare novimus. Sed nos amplectimur sententiam Priorem. Alias enim sententia hæc scripta fuisset tantum iis, qui per aliquot annos fuissent credentes.*

IV.

OBSERVATIONES.

I. Ex verbis Apostoli *Magistratus* describi potest, quòd sit persona à Deo ordinata, habens jus gladii, quo pios quidem, & quod rectum est facientes protegat, malè verò agentes puniat, & vitæ humanæ societatem ita gubernet, ut placidam & quietam vitam degamus, cum omni pietate & honestate. Magistratui itaque nequaquam est resistendum aut rebellandum, 1. Petr. 2. v. 13. & seqq.

II. Paulus 1. Cor. 6. v. 3. reprehendit Corinthios, *sub infideli Magistratu litigantes*: non ut officiù Magistratù tolleret; sed ut malam Corinthiorum indolem corrigeret, qui litigiosi erant, & ad mutuas injurias levi de causâ proclives. 2. Ob res aniles & stivolas, aut saltem compositu faciles ad litigandi rationem coram Magistratu descendebant. 3. Et ita religionem Christianam prostituebant, & gentilium ludibrio exponebant.

III. si *Magistratus sit tyrannicus*: 1. non licet resistere merè subditis, nisi conscientia aliud requirat. Quamvis enim quoad modum acquisitionis aut potestatis usum, tyrannicus sit: tamen in quantum est *ordinatio Dei*, ei est obediendum. II. Concessa est tamen *defensio*, in casu extremæ necessitatis, aliis mediis deficientibus. Si enim Magistratus instar latronis in vi am & salutem subditorum furat, tum concessa est resistentia & defensio, vel per superiorem, vel inferiorem Magistratum. III. In iis quæ primam tabulam concernunt, non quidem est resistendum, sed vis toleranda, nullo modo obtemperandum est, Act. 5. v. 29.

IV. *Inferiores Magistratus possunt resistere superiori*, si tyrannus fiat modò id semper fiat juxta Leges, cum moderatione inculpatæ tutelæ, ac ut omnia pius tententur; ne videantur rebellare aut privata quærere. Debent enim & ipsi contra vim injustam, subditorum vitam & bona defendere. Vide Bald. part. 1. quaest. 3.

V. Dirum ac barbarum est, cadavera defunctorum effodere & cremare: quoniam omnis anima debet esse subdita, id est quamdiu anima est in homine, imperium Magistratus durat.

Post

Post mortem autem imperium istud, in mortuis & sepultis hominibus cessat. Confer. Luc. 12. v. 4.

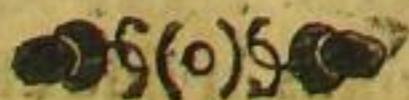
VI. Concessum est etiam Magistratui, *legitima Bella gerere*, quoniam ea pertinent ad subditorum defensionem, Levit. 6. vers. 17. Jerem. 47. v. 6.

VII. *Leges civiles*, si iustæ sint, obligant conscientiam, vers. 5. E. contra Dei ordinationem & contra conscientiam peccant, qui *Leges Magistratus* flocci pendunt, ac transgrediuntur.

VIII. De Præcepto Dilectionis, quod v. 8. inculcat Apostolus, & quod multoties repetit Johannes Apostolus, notanda Historia Hieronymi, quam in comment. Epist. ad Galat. cap. 6. habet. Cum Johannes atate jam decrepitus, inquit, non posset longiorem ad discipulos facere sermonem, hoc tantum per singulas collectas dicebat: *Filioli, diligite alterutrum. Quâ de re monitus à discipulis, tadio affectis, quod semper eadem audirent, & rogantibus, quare semper hoc loqueretur, respondit; sententiam se dignam: Quia præceptum Domini est, & si solum fiat, sufficit.*

IX. Pulchrè cum v. 11. & 12. convenit adhortatio similis 1. Thessal. 5. v. 4. 5. 6. 7. 8. & 2. Petr. 2. v. 9. Ubi ex versu 8. etiam deprehendi potest; non esse malam interpretationem VVeinrichii, qui per *arma lucis* intelligit ista arma Spirituality, de quibus ibid. & Ephes. 6. agit, Paulus.

X. Cuticulam nimis curare, est Satanæ & gravissimis sceleribus viam parare. Omnis iniquitatis initium est corpus effrene, molle, delitiis deditum, ebrium & ultra modum saturatum. Nam caro concupiscit adversus Spiritum, Galat. V. v. 17. Et carnales concupiscentiæ militant adversus animam, ut ex divitis epulonis, Luc. 16. exemplo patet.

CA.

CAPUT XIV.

I.

Summa & Dispositio.

In hoc capite agit Apostolus de recto usu rerum Adiaphorarum, & recto usu quoque Libertatis Christianæ. Quoniam enim in Ecclesiâ Romana, quidam erant gentiles, quidam verò Judæi, aut saltem ceremoniis illorum assueti: Ideò diligenter præcipit, quomoda uti debeant Libertate Christianâ & rebus Adiaphoribus, ne alter alteri noceat aut scandalum præbeat, aut etiam in se ipsum peccet. Nam conversi gentiles liberè utebantur cibis, Lege Mosaicâ alias prohibitis; Judæi autem, & alii qui erant moribus illorum assueti, à talibus abstinabant. Hinc utrinque scandalum præcavere voluit Paulus. Atque hæc constans est Mylii, Rungii, Veinrichii, Hunii, Balduini & aliorum sententia: Caput hoc videlicet ad utrosque tam Judæos, quàm gentiles pertinere. Estiustamen ad v. i. scribit: *Hujus capituli doctrina proprie ad Judæos pertinet. Item: Placere non potest, quod expositores quidam Manducantes hic intelligunt gentiles. Sed fallitur: Quod enim dicit: Dixi, Doctrinam hanc peculiariter ad Judæos dirigi. Nam ad gentiles extendi non potest: ut quibus simpliciter non licebat observare legalia, ne quidem propter infirmos Judæos; planè infirmum est: quoniam 1. contrarium patet ex Act. 25. v. 29. 2. poterant gentiles infirmum Judæum scandalizare præpostero esu ciborum Lege prohibitorum. Quoniam igitur continuato ordine est capituli hujus Doctrina, ideo eam quoque non divellamus; sed mentem Apostoli includemus certis Regulis.*

II.

TEXTUS EXPOSITIO.

Prima Regula est; Infirmus in fide est assumendus. v. i. *Per infirmum in fide intelligitur, qui nondum satis informatus est in doctrina*

doctrinâ de Libertate Christiana & usu adiaphorum, qualis est v.g. qui adhuc observat discrimen dierum, v. 5. Talis est assumendus. Id est, ut Disp. XVI. exponit Rungius, non modò non repellendus à societate Ecclesie sed etiam nobis adjungendus & invitandus: Est enim προσλαμβάνειν non modò spontè venientem excipere, sed etiam non venientem spontè invitare & pellicere, Act. 17. vers. 15. Vel, ut exponit Mylius: *Hunc suscipere vel assumere jubet Apostolus, id est, non tolerare tantum, licet suo more viventem, & in rerum medicarum usu pro tempore adhuc à nobis discrepantem: verum etiam Spirituum mansuetudinis erudire.* Sive, ut exponit Estius: *Assumite, id est, ad conversationem vobis adjungite, & habete ut fratrem; nec repellite tanquam alienum à Christo, quin potius, ut infirmum, & curâ egentem fovete.* Et additur modus quoque majoris illustrationis causâ: *Non ad dijudicationes disceptationum: Id est: non provocate ad certamen disputandi, aut sub prætextu Evangelii cum eo contendite, importunis disceptationibus eundem inquietantes, & perplexis disputationibus de rebus liberis magis magisque perturbantes: sed quàm simplicissimè cum eo conversantes.* Vel, uti exponit Hunnius: *Ne vel dubitationibus implicetur ejus conscientia, vel prorsus à Christo resiliat.* Pii igitur propter aliquam ignorantiam de his rebus minimè sunt turbandi aut confundendi. Post hanc sequitur alia Regula, quæ continetur v. 4. & 13. & hæc est: *Nemo alterum propter usum libertatis Christiane, & rerum adiaphorum judicet aut condemnet. Nam alius vescitur quibusvis; alius autem oleribus vescitur, v. 2. Neuter alterum despiciat aut judicet, quia à Deo sunt assumpti: DEUS enim illum assumpsit in servum & cultorem suum, & proinde non est ab alio judicandus, ut explicat Estius. Vel in gremium Ecclesie sue, ut exponit Baldwinus, & societatem, ut exponit VVeinrichius. Nec eum, quamvis infirmum in hac doctrinâ aspernatus est, uti exponit Hunnius. Qui etiam observat, priorem partem hujus versiculi tertii pertinere ad gentiles: posteriorem ad Judæos. Cui Regulæ subjunguntur rationes. I. Quia non convenit, judicare de alieno famulo. In Græco est οἰκέτης, id est famulus domesticus, v. 4. *Stat & cadit Domino suo. Et si vel maximè cadat, potens est Dominus eum erigere, ut vel contra portas inferorum stet immotus. Judicium igitur tuum temerari-**

merarium est & frustraneum. *Judicare* autem, juxta *Estium* est, *condemnare* tanquam *Legis transgressorem*, aut immundo cibo se contaminantem. II. *Quia unusquisque in sua mente certus esto.* *Judicium* ergo de talibus rebus non est petendum ab alienâ, & ab hujus aut illius; sed à cujusque propriâ conscientia. *Quia enim rerum Adiaphorarum usus, & discrimen ciborum & dierum sunt libera: Ideo unusquisque faciat secundum suæ conscientiaæ certitudinem & confirmationem.* Quæ regula tamen ad sola pertinet *adiaphora*. *Vulgata* malè reddidit: *Unusquisque in suo sensu abundet.* Unde & hîc simul indicatur ista *Regula: Nihil in rebus Adiaphoris faciendum est dubitante conscientia.* *Estius* multa hic disputat de verbo *πληροφορεῖν*, & dicit, non plus significare hoc verbum, quàm plenitudinem ferre sive adferre. *Confitetur* tamen postea; probabile esse, hic denotari plenitudinem persuasionis. Et ad v. 14. ex *Chrylostomo* dicit; *πληροφορεῖμαι*, id est, plenitudinem habeo, scilicet persuasionis, plenissimè persuasus sum. Quod probè notandum est propter *Fidem salvificam*, quæ *πληροφορία* dicitur. III. *Quia uterque, quòd facit, facit in Dei gloriam, & gratias agit Deo, certò persuasus, quòd in opere suo Deum glorificet, v. 6.* IV. *Quia hoc requirit vitæ & mortis nostræ scopus, qui est, in omnibus ad gloriam & voluntatem Dei respicere.* Si ergo tota nostra conversatio ad Deum debet dirigi; fieri etiam hoc debet in usu *Christianæ libertatis.* *Nam Domino vivimus, agnoscentes sanctam ejus voluntatem pro normâ & regulâ vitæ nostræ: Et ei morimur, animas nostras ipsi reddaturi, & coram eo in extremo judicio sistendi.* Additur vers. 9. quomodo *Christus* *Dominium* hoc acquisiverit in viventes & mortuos, morte nempe & resurrectione suâ. Et quidem hîc potissimum sermo est de *Dominio*, quod habet in pios tam demortuos, quàm viventes. Est enim *Dominus* noster, & quidem in genere omnium hominum *Dominus*, peculiariter tamen credentium. V. *Quinta Ratio* est: quia sumus fratres, v. 10. VI. *Quia in extremo judicio omnes statuemur apud tribunal Christi, & quisque pro se rationem reddet Deo, v. 10, 11, 12.* *Nam omnes homines judicabuntur: Judicio retributionis, quamvis non omnes judicandi sint judicio discussionis.* Videatur *Estius* ad v. 10. & *Lombardus* lib. 4. sent. dist. 47.

Locus

Locus ex Es. 45. 23. adductus v. 11. probat universale Dominiũ, quod Christus habet in omnes homines tam bonos, quã malos. Pii enim genua flectent cum lætitiã: Impii cum trepidatione, & horribili expectatione ultimæ sententiæ. Nemo ergo alterũ judicet, uti Apostolus Regulã repetit v. 13. Tertia Regula est: *Nemo fratri ponat scandalum aut offendiculum*, v. 14. Videlicet, ut ex contextu patet, per libertatis Christianæ abusum. Nam 1. nihil quidem in se est commune aut contaminat, v. 14. aliquando tamen ab hoc vel illo cibo abstinendum est propter charitatem, ne frater infirmus scandalizetur, v. 16. Videlicet, ut aut peccet in te temerario iudicio, aut tuo exemplo provocatus contra conscientiam edat, aut anam accipiat ad apostasiam. 2. quia Christus est pro eo mortuus, v. 15. 3. *Ne Bonum nostrum blasphemetur*, v. 16. Per Bonum Rungius & Hunnius generaliter intelligunt Doctrinam cœlestem sive Evangelium; Chrysostomus futuram spem præmiorum; Estius autem, Balduinus & alii intelligunt Beneficium libertatis Christianæ. 4. *Quia regnum Dei, non consistit in discrimine ciborum, aut rebus adiaphoris, sed in iustitia, pace & gaudio in spiritu Sancto*, i. e. fidei & charitatis exercitio. Per Regnum Dei Rungius intelligit summam Christianismi; Mylius Religionem, Hunnius Regnum Dei in hoc seculo inchoatum, & in altero consummandum. Weinrichius Ecclesiam, quatenus Deus in eã regnet. Estius regnum gratiæ & gloriæ. Ergo in his Deo est serviendum: Adiaphora autem sunt libera, & prudenter usurpanda. Quarta Regula: *Quærenda sunt quæ ad pacem & ædificationem proximi faciunt*, v. 19. 1. quia malum est, per cibum, rem levem destruere opus Dei. 2. quia omnia quidem sunt pura, sed malum est cum proximi offendiculo edere: Bonum autem, in tali casu ab Esu abstinere, v. 20. 21. 3. quia notitia tua de rebus adiaphoris non debet alteri nocere, v. 22. Tu igitur, qui eam habes, eã utere, sed sine damno proximi. Quinta Regula est: *Nihil est faciendum dubitante conscientia; alias peccatur*, v. 22. *Διακρίνεισθαι* enim, est *dijudicare & disceptare*. Sexta & ultima est: *Quicquid ex fide non est, peccatum est*. De quã sententiã in Quæstionibus videbimus.

III.
QUÆSTIONES.

I.

Quinam sint isti infirmi in
fide, v. 1?

Non sunt ii, qui multoties admoniti, nihilominus protervè errores suos, quandoque etiam cum fidei fundamento pugnantes, defendunt. Hi enim, non assumendi, sed potius vitandi & rejiciendi sunt, Tit. 3. vers. 10. Sed sunt 1. qui nondum justam & sufficientem scientiam habent in fide. 2. Et in primis, qui nondum plenam cognitionem habent Christianæ libertatis, & Usus Adiaphororum. Qui, ut loquitur VVeinrichius, *in Christianæ libertatis usu non nihili hesitant, ita ut animi dubii & ancipites sint, quid salvâ pietate & conscientia facere, quidve omittere debeant?* Hinc cum superiori seculo Zvingliani in fraternitatem recipi vellent, tanquam infirmi in fide, Philippus Melancthon & Brentius in scripto ad Philippum, Landgravium Hæssiæ; cur Zvingliani non sint in fraternitatem recipiendi? rectè distinxerunt, inter *Infirmos fratres*, qui aliquo errore impliciti sunt, & qui incerta dogmata non conantur defendere: & eos, qui contrarium faciunt. Etenim Divus Paulus, inquit, Galatas in fraternitatem suscepit. De iis autem, qui errores defendebant, dixit: *Utinam & abscondantur, qui vos labefactant*, Galat. V. v. 12. Videatur Hutterus in *Loeis Majoribus*, p. 3.

QUÆSTIO II.

Quænam sint observanda de rebus
Adiaphoris?

Quam Sæpe Ecclesiam turbaverit certamen de Adiaphoris, exemplum Victoris Papæ, Orientales Ecclesias ob aliâ ratione celebratum diem Paschatis, anathemate percutientis;
Item

Item; tempus Interimisticum, & exorcismus; docere possunt. Quamobrem Observationes nonnullas hic proponemus. I. Adia-phora, antequam in Ecclesiam introducuntur, sunt libera. Sicut li-berrimum fuit, exorcismum adhibere, antequam introductus fuit. Sed quando introducta sunt; induunt naturam necessitatis, & in conscientia obligant, ita ut sine peccato aut scandalo non possint omitti.

II. Quæ igitur introducta sunt, non possunt abrogari, nisi id fiat 1. à totâ Ecclesiâ & cum ejusdem consensu. II. Si causa sufficientes adsint. Vi-delicet, si id postulet publica Ecclesiæ utilitas, vel respectu ordi-nis, vel respectu ædificationis proximi: Si fiat absque offendi-culo: Et si fiat sine læsione Christianæ libertatis. Jus igitur Adia-phorum est penes totam Ecclesiam, non penes hunc aut illum.

III. In usu rerum mediarum prudenter & cautè est agendum. Aliter e-nim tractandi sunt infirmi fratres, qui in religione nobiscum consentiunt, sed usum libertatis Christianæ nondum plenè intel-ligunt. Aliter verò manifesti hostes religionis, quibus in rebus ad-ia-phoris nihil omnino est concedendum. Tentant enim liberta-tem Christianam, & religionem subversuri, à ceremoniis initi-um facere solent, uti exemplo suo id sæpe probatum dederunt Pontificii & Calviniani. Quibus neque ad horam cedendum est subje-ctione, Galat. 2. v. 4. nec cum eis jugum ducendum, 2. Cor. 6. v. 14. Nam verisimè experientia hoc quàm optimè edoctus scripsit p. 399. Mylius: Cedendo nunquam mitescit, sed semper magis ferocescit Sata-nas. Væ autem homini, per quem venit scandalum, Matth. 18. v. 17. Et Casus confessionis in hoc ipso agitur. Quamvis igitur obtenda-tur ab hostibus & à molliculis; aliquid concedendum esse propter bonum pæcis, & propter lucrum, quod ex conversione & sanati-one multorum sit exspectandum; tamen id bonum exigui tem-poris est, & lucrum, quod speratur, centies majoribus incommo-dis præponderatur, nec facienda sunt mala, ut eveniant bona, Rom. 3. v. 8. Quamvis etiam dicatur; in questione ceremoniarum de nullo articulo fidei agi; tamen falsum id est. Dum enim causa liber-tatis Christianæ, dum negotium confessionis edendæ agitur; ni-hilo levius, quàm de totidem religionis articulis luditur, & de

totâ religione agitur. Alii autem de dogmatibus ludant : Christianis id non licet, propter fulmina verborum Matthæo. vers. 32. Rom. 10. v. 10. Pl. 116. v. 10. Exod. 10. v. 26. ne unguam quidam hic relinquemus, sed thesaurum Libertatis Christianæ retinebimus. Sicut nec Daniel clausis fenestris orare ; nec Eleazarus esu suillarum carniū simulare voluit, Dan. 9. v. 10. 2. Maccab. 6. v. 24. Videatur cic. l. exercitatisimus Mylius.

QUÆSTIO III.

An dictum illud paulinum v. 23. Quicquid non est ex fide, peccatum est ; agat de fide justificante.

Hunnius ad v. 22. annotat : *Sciendum autem Paulam hic, appellatione fidei non intelligere fidem justificantem ; quæ non occultari, sed ad alios quoque proferri, & exseri debet. Sed fidei vox ad subjectam materiam restringenda est, ut scientiam, sive notitiam libertatis Christianæ designat, hoc sensu : Tu fidem eam habes, quâ scis & credis, discretionem illam ciborum abrogatam esse ; hac fide ne abutare ad scandalum infirmorum ; sed potius ea ad conscientie tuæ tranquillitatem apud te ipsum frui, & coram Deo gaudere, quod rectè de his rebus sis institutus. Et Balduinus quæst. V. scribit. Etsi verò locus hic directè loquatur non de fide justificante, sed de persuasionem certâ cordis, quod ea, quæ fiunt, Deo non sunt ingrata ; valet tamen ratio, &c. Ex quibus apparet, quòd hic Aphorismus Apostolicus, directè non loquatur de fide justificante, sed de fide conscientie, quâ quis certam cordis persuasionem, adeoque conscientiam practicam ex verbo Dei rectè informatam & confirmatam habet, quòd ea, quæ faciat, recta sint & placeant Deo. Patet hoc ex textu : Dicit enim Apostolus : Qui dijudicat, id est, hesitat & dubitat, an edere liceat, nec ne ? & tamen edit : ille condemnatus est : Ratio est : quoniam non edit ex fide, & certa persuasionem conscientie, hoc quod facit, ratum esse & Deo placere. Omne autem, quod ex fide non est, peccatum est. Habemus ergo conclusionem probandam. Qui edit hæsitante conscientia, damnatus est : Medium probandi est : quia non edit ex fide, & certâ cordis persuasionem*

fione

fione. Major propositio autem est: Quicquid non est ex fide, peccatum est. Unde & meritò huc refertur illud versu 5. Unusquisque in suâ mente certus esto. Agi itaque hîc directè non de fide justificante, sed de fide conscientia, hoc est, de certâ informatione & persuasione conscientia practica, aliquid Deo gratum esse, & placere, certum est. Sed sunt aliqua necessario & ad majorem intelligentiam adhuc addenda, quæ observationem diligentissimam merentur. I. Est ergo hic Aphorismus invidiâ & fortissima machina, quæ omnes εθελοδρησκειας & cultus fictitios prosterit, & uno impetu concutit & proterit. Quia enim nec Dei mandatum, nec Dei promissionem habent; Ideo conscientia non potest certa esse, sed perpetuo cogitur hæsitare, an placeant Deo, nec ne? Dixit enim Dominus; *Quod ego precipio tibi, hoc tantum facito: non facito, quod rectum videbitur in oculis tuis*, Deut. 12. v. 8. 32. Hinc Augustana Confessio dicit Abusu 5. *Publica persuasio fuit non tantum vulgi, sed etiam docentium in Ecclesiis, quod discrimina ciborum, & similes traditiones humanae, sint opera utilia ad promerendam gratiam, & satisfactoria pro peccatis.* Et quod sic senserit mundus, apparet ex eo, quia quotidie instituebantur novæ ceremoniæ, novi ordinès, novæ feriæ, nova jejunia, & doctores in templis exigebant hæc opera tanquam necessarium cultum ad promerendam gratiam, & vehementer terrebant conscientias, si quid omitterent. Ex hac persuasione de traditionibus multa incommoda in Ecclesiâ secuta sunt. Omnia autem hæc cadunt, si ad pronunciatum Paulinum conferantur. II. Potest omnino hic Aphorismus Paulinus etiam accommodari ad fidem justificantem, & ad bona Christianorum Opera. Nam sicut in Ethicis, apud Aristotelem lib. 2. Ethic. ad Nicom. c. 4. & alibi, tanquam principium actionis humanæ, requiritur Scientia, ut aliquid fiat à Sciente: Sic etiam in iis, quæ ex Libertate Christianâ fiunt, requiritur πληροφορία, sive certa & firma persuasio in conscientia, ut Christianus certò sciat ex Verbo Dei, id quod agit, rectum esse, nec Deo displicere: Et ut aliquod Opus verè coram Dei judicio bonum sit, requiritur tanquam ejus principium, ut sit profectum ex fide justificante; quæ tacit, ut

pro-

propter apprehensum meritum Christi imperfectio ejus tegatur & condonetur. Nam sine fide impossibile est placere Deo: accedentem enim ad Deum oportet credere, Ebr. 11. v. 6. Verissimum igitur quoque est pronunciatum Paulinum de fide justificante, & bonis, Deoque placentibus Operibus: Quicquid non est ex fide, peccatum est. Nam ad constitutionem verè boni, & Deo placentis Operis, tanquam principium requiritur, ut proficiatur ex fide. Sicut & Bellarminus ipse, Lib. 1. de justif. c. 21. agnoscit, *ante fidem nihil boni fieri posse*. Notetur modò, de fide justificante hoc dictum accipi per *accommodationem*, ut Balduinus quoque confitetur. III. Et ex dicto hoc ita accomodato, & altero isto loco, Ebr. 11. v. 6. decidi potest quæstio: *An omnia infidelium opera sint peccata, quoniam fiunt sine fide, & speciali auxilio gratiæ?* Nempe, quædam sunt bona; quatenus sunt *actiones civiles, & morales sive virtutes Ethicæ*, sicuti Paulus dicit, Rom. 2. vers. 14. *gentes tñ quædam tã tẽ vòµs* fecisse ea, quæ sunt Legis; nempe ex parte, non autem ex toto. Non autem sunt bona, ut *Bona opera Christianorum*. Ad hæc enim requiritur, ut perfectissimè Legi respondeant: non quidem ex impletione ipsorum, quæ in hac vitâ impossibilis: sed ex impletione Salvatoris nostri Jesu Christi; propter quam, fide apprehensam, defectus & imperfectio illorum tegitur & condonatur. Quando ergo Infidelium Opera lib. 4. contra Julianum cap. 3. ab Augustino pro peccatis habentur: & etiam nos, *omnia bona Opera nostra imperfecta esse dicimus aut defectibus contaminata*: consideramus ea in ordine ad judicium Dei. IV. Sunt igitur *Opera hominis* vel 1. *Naturalia*. vel 2. *Moralia*. vel 3. *Christiana sive bona*. Ad hæc ultima, tanquam principium requiritur fides salvifica. Ad *Moralia* requiritur Recta ratio. Ad *Naturalia* concurrat causalitas Naturæ. Eadem tamen mala fieri possunt, tam moraliter, quàm Theologicè; quando incurrunt in prohibitas circumstantias, & conjunctam habent incredulitatem, aut violationem mandati divini. Sicut esus fructus vetiti, Genes. 3. v. 6. opus naturale erat; sed quia contra præceptum divinum fiebat; gravissimum peccatum. Atque hinc etiam est, quod in peccato *Materiale bonum sit, & aliquid positivum; Formale autem*

tem

tem malum & privativum. Videatur de operibus Infidelium Examen Concil. Trid. Chemnitii, p. 107, Sess. 6. can. 7.

IV.

OBSERVATIONES.

I. **A**postolus jubet, *infirmos in fide assumi*: Et ipse tamen Petro aestitit in faciem, Galat. 2. v. 11. 14. Videlicet quia 1. Petrus non amplius erat infirmus, sed cœlesti visione edoctus, & confirmatus, Act. 10. v. 15. Galat. 2. v. 12. 2. quia simulaverat, & scandalum præbuerat. Justè igitur fuit reprehensus.

II. Sub initium p̄imivæ Ecclesiæ quadam ceremoniæ liberè adhuc fuerunt observatæ, ut Judaica & gentilis Ecclesia eò melius coalescerent; Sicut & Paulus Timotheum circumcidit, Act. 16. v. 3, Sed postea fuerunt abolitæ; unde Titus non fuit circumcisus, Galat. 2. v. 3. Moses enim cum reverentiâ fuit sepeliendus, v. 3.

III. *Infirmitas fidei* vel est in articulis fidei; vel in usu Adia-phororum vel in applicatione meriti Christi, qualis est in afflictis & tentatis. Omnibus consulit Verbum Dei, quod solum est attendendum, v. 4. & 5.

IV. Hinc constat, quòd verè fideles non semper sint pariter in fide robusti; sed alios esse firmiores; quin unum eundemque nunc quidem in fide fortem, mox verò languidum esse; ac vicissim languidos & infirmos rursus stabiliri & confirmari posse, ut stent. Ut patet exemplo Davidis, Ps. 30. v. 7. & 8. Est enim hæc communis filiorum Dei fors, ut non semper eadem firmitate sint præditi, ne suis propriis viribus gratiæ Dei & perseverantiæ donum ascribant. Vide Hunnium, Loc. comm. 2.

V. *Gradus ergo firmitatis fidei*, sunt beneplaciti divini, non nostri arbitrii: nec fides ex firmitate aut sensu est æstimanda, sed ex solo verbo Dei. Hinc nemo per terre fiat, quia *καθ' ἴσθηται, ἵστανόμιναβιτιν*, ver. 4, & *fidelis est Deus, qui neminem sinit tentari ultra vi-*

Bb

ves

res, I. Cor. 10. vers. 13. Hoc fundamentum invictum est in omni tentatione.

VI. *Vivi & mortui peculium Domini sumus, v. 7. 8. acquisiti morte & resurrectione Christi. E. nemo nos rapiet ex manu eius, Joh. 10. v. 2 1.*

VII. *Omnes statuemur ante tribunal Christi, v. 10. In omni igitur actione cogitandum est: quid si jam ad iudicium vocareris? Quaelibet igitur hora sit nobis hora iudicii, quoniam in iudicio reddenda erit ratio de omni hora.*

VIII. *Fratrem iudicare, est aegritudinem propriam revelare. Nunquam enim eum iudicares, nisi animo aegrotares. Cogitandum ergo, quod unusquisque pro se fit Deo rationem redditurus, v. 12. 13.*

IX. *Nullus cibus natura sua est immundus, v. 14. Errarunt ergo Marcionitæ & Manichæi, qui vinum vocarunt fel principis tenebrarum.*

X. *Quicquid ex fide non est, peccatum est. Ergo fides est quasi anima bonorum operum. Et certitudo conscientiae ad usum Libertatis Christianae necessaria est. Quae certitudo ex solo petenda est verbo Dei. Ps 119. v. 105.*

CA;

CAPUT XV.

I.

Summa & Dispositio.

In hoc capite, iudicio Rungii, VVeinrichii, Balduini & aliorum, continuat Apostolus *adhortationem de tolerandis infirmis*, & quidem qui tales sint quoad usum rerum adiaphorarum: nec non excusat se ob libertatem scribendi, ac suum adventum promittit. Hinc p. 316. VVeinrichius scribit: *Apostolus contilenam suam precedenti capite inchoatam continuat, & firmiter inculcat sedulo, ut infirmorum ad devota patienter tolerant. Ac in eadem sententia est quoque Hunnius. Mylius autem arbitratur, proponi hinc exhortationem quandam peculiarem, de tolerandis infirmitatibus fratrum. Ac dicit; in hoc & sequenti capite contineri farraginem quandam earum rerum, quae à principali Epistolarum materia alienae, in Epilogos rejici soleant. Nos itaque cum Rungio & VVeinrichio dividemus caput in Tres Partes. In Prima continetur adhortatio de tolerandis infirmis. In Secunda disserit Apostolus de ratione & scopo suae scriptiois, & libertatem loquendi excusat. In Tertia continentur quaedam historica, & promittit Apostolus, se Romam, Deo volente, venturum; atque hoc nomine ipsorum pro se fundendas preces expetit.*

II.

TEXTUS EXPOSITIO.

Propositio Primae partis est: *Firmi debent infirmos portare, nec sibi ipsi placere. v. 1. Ad quae verba, Mylio consentiens, scribit Estius: Est autem doctrina generalis: ad quam à speciali transitum facit, exhortatus omnes tam Iudaeos, quam gentiles ad mutuam supportationem, pacem & concordiam. Unde dici potest: Doctrinam hanc de mutuâ supportatione esse quidem generalem; adduci tamen in majorem confirmationem istius adhortationis, quam cap. preced. Apostolus proposuerat. Quod enim de adiaphoris valet, valet etiam de reliquis rebus &*

Bb 2

in-

infirmis. In Græco est βασίλειον, quæ vox ex suâ proprietate notat, instar sarcinæ alicujus aliquem vel aliquid portare. Et simul ita per hanc vocem indicatur, in firmos quidem molestos esse, non tamen propterea debere repelli aut abjici, sed quasi defatigatos cômities ad metam ducendos & deportandos. Per *firmos* Weinrichius intelligit illos, qui majori Spiritus robore pollent, & excellentioribus donis præditi sunt. Hunnius illos, qui in fide fundati, & de omnibus capitibus doctrinæ, ut & de libertatis Christianæ usu edocti sunt. Sed si hæc admonitio generalis esse debet, per *firmos* intelligi oportet tam eos, qui firmitatem doctrinæ habent, quàm firmitatem fiduciæ; & firmitatem renovationis, sive piæ conversationis. Ita ut hæsitantes possint informare, dubitantes confirmare, lapsos erigere, ac errantes comiter reducere & corrigere. Atque hæc est propositio. Cui subjunguntur Rationes. Inter quas I. Petita est à nostrâ Obligatione: *Debemus*, inquit Apostolus. Hinc Cajetanus rectè annotat; *non dici: Benè facimus, imbecillitates infirmorum sustinendo; sed Debemus id facere, ad significandum, hoc quod dicit, ad debitum fraternæ charitatis pertinere.* II. Secunda Ratio petita est à Fine donorum, quæ à Deo accepimus, qui est; non placere nobis ipsis, sed proximo in bonum ad ædificationem. Hoc enim consilio divinitus robur præstatur firmioribus, ut sint ad onera Ecclesiæ ferenda paratiores. *Frustra enim donorum suorum Deus & Natura nemini quisquam contrahit, ut scribit Mylius p. 489. Benè quoque ad v. 3. annotat Estius; Apostolo dicuntur sibi placere, qui acquiescunt in bono suo, non solliciti, ut & aliis benè sit. Proximo ergo placere, est ejus commoda procurare, ac videre, ut & ipsi benè sit. Unde ne de adulatione, aut carnaliter hæc verba accipiantur; additum est: in bonum ad ædificationem.* III. Tertia Ratio petita est ab exemplo Christi, v. 3. qui quamvis esset optimus & beatissimus; tamen sibi non placuit, sed propter nos homines & propter nostram salutem descendit de cœlis, passus, crucifixus & mortuus est. Ac ita 1. omnia propter nos tulit. 2. Infirmos quoque suscepit. *Exemplum igitur reliquit nobis, quod imitari debemus, I. Petr. 2, v. 23. Hanc rationem probat Apostolus 1. dicto speciali, ex Ps. 69, v. 9. desumpto, 2. Generali axiomate, ne putarent*

Romani, exemplum hoc esse peculiare, nec ad se pertinere, quo universæ Scripturæ utilitatem in Ecclesia designat, quod omnia quæcunque scripta sunt, faciant ad nos docendos, consolandos, & in Spe confirmandos. v. 4. IV. Quarta Ratio petita est à commodo, sive causis finalibus mutuæ supportationis. Facit enim 1. ad concordiam. 2. ad Dei honorem & gloriam. Hanc utramque igitur ut quærant Romani, piis votis precatur à Deo, quem vocat Deum sapientiæ & consolationis, & spei, v. 13. id est, qui hæc omnia nobis donat, & per Scripturam Sacram tanquam verbum suum in nobis producit & efficit, ut patientiam, consolationem & spem habeamus: dum dicit; *Ut idem sentiat in vicem,* non in re quavis; sed secundum Christum Jesum, v. 5. *& uno ore glorificetis Deum, ac Patrem Domini nostri Jesu Christi.* v. 6. Quæ sanè duæ insignes causæ sunt, mutuæ supportationis. Unde & Propositionem, unâ cum efficacissimo Christi exemplo Apostolus repetit, inquiens v. 7. *Quapropter assumite vos invicem, quemadmodum & Christus assumpsit nos in gloriam Dei.* Si ergo ipse nos imbecilles & languidos assumpsit ad vitam æternam & gloriam Dei: quantò magis nos infirmos & languidos suscipere debemus. V. Quinta Ratio petita est à Paritate: quia omnes ex merâ gratiâ & misericordiâ, tam Judæi, quàm gentiles ad gloriam Dei sunt assumpti. Debent ergo similiter se invicem assumere; sicut Christus illos assumpsit. Hinc assumptionem Judæorum probat v. 8. Vocans Jesum Christum *ministrum circumcisionis pro veritate Dei, ad confirmandas promissiones Patrum.* Hoc est: circumcisi populi Judaici, inter quos cursum ministerii sui implevit, faciens miracula & prædicans Evangelium regni. Quorum insignia privilegia quoque recensuerat cap. 6. v. 4. & 5, Deinde eandem assumptionem in consortium regni probat de Gentilibus, eamque aliquot manifestis dictis Scripturæ confirmat, v. 9. 10. 11. & 12. Quoniam ergo Christus æqualiter & Judæos & Gentiles consortium regni sui dignatur; ideo & vos debetis vos invicem assumere. Ac ut hoc fiat, de novo fortissimum vobis subjungit v. 13. Apostolus, eoque adhortationem suam & Primam Partem Capitis concludit. Et quidem

precatur ipsis 1. concordiam mutuam, sive consensum in doctrinâ fidei. 2. Verum gaudium & tranquillitatem conscientiaë perpetuam. 3. Abundantiam Spei, seu incrementum fiduciaë, quam habemus in Christo, Quæ eis concedere velit Deus Spei, per potentiam Spiritus Sancti.

In II. Parte exponit Apostolus scopum & rationem suæ scriptiõnis, ac simul libertatem loquendi excusat, ac ita benevolentiam captat. Et quidem 1. respondet per concessionem tacitaë objectioni. Potuisset enim dici: Romani jam ante de omnibus partibus doctrinæ rectè sunt instituti, & donis Spiritus Sancti præclare instructi, ut se invicem ædificare possint. E. non opus fuit tam proluxâ Pauli Epistolâ. Confitemur Apostolus, hanc non fuisse sibi scribendi causam, quasi hoc suum officium Romanorû vel necessitas, vel inscitia, vel impietas postulasset: Cum de illorum pietate sit persuasissimus. II. Veras causas scriptiõnis suæ exponit. Propositio est, v. 15. *Audacius scripsi vobis fratres* 1. quia utile erat, vos de rebus jam doctrinâ perceptis commonefacere, & intervire vestraë memoriaë, vobisque quasi calcar addere. 2. Quia hoc requirit officium meum Apostolicum, cui satisfaciendum est. Et quia hîc necessarium erat, ut personam suam quasi legitimeret; Ideo hac occasione pluribus Apostolatam suam exponit, dum istum dicit 1. se habere secundum gratiam, quæ sibi data sit à Deo, v. 15. 2. consistere in ministerio Jesu Christi inter gentes. In quâ ratione suæ vocationis exponendâ indicat 1. vocantem, qui fuerit Christus Jesus. 2. Officium vocationis, quod sit: *Sanctificare Evangelium Dei*, i.e. gerere officium prædicandi sanctum Evangelium Dei, ita ut gentes fiant oblatio munda & sanctificata in Spiritu Sancto, v. 16. & 3. officii dignitatem, dum per Jesum Christum possit gloriari de suo officio & de suis operibus; nec quicquam à se ipso faciat. Exponit ergo, quòd quicquid in hoc Apostolatu suo faciat, hoc faciat ex ductu, virtute & instinctu divino, ut gentes obediant Evangelio, v. 18. Et quidem dicit, se se instructum esse 1. non solum λόγῳ, sive verbo, hoc est gratia docendi: Sed etiam 2. ἐργῳ, sive factō, hoc est, potestate edendi miracula signa, i.e. *miracula in morbis sanabilibus edita*, ut exponit Balduinus:

Pro-

Prodigia, i.e. sanationem defectuum incurabilium. Quibus 2. Cor. 12. v. 12. addit *Virtutes*, i.e. imperium in Diabolo. Et hæc miracula se edere dicit *per potentiam Spiritus Dei*. Ita ut omnia repleverit Evangelio Christi à Jerusalem usque ad Illyricum : & adhuc annitatur sedulo, in aliis quoque locis prædicare Evangelium, ubi nondum sit prædicatum, aut ab alio quopiam prædicationis fundamentum positum, v. 19. 20. Et ita à se & per Apostolatam suam, dum Evangelium prædicet in iis locis, ubi id nemo ante se prædicaverit impleri istud Esaiæ, cap. 12. v. 15. quod v. 21. adducitur. Est ergo hæc egregia & Apostolatus, & curriculi vitæ Paulini descriptio.

In III. Parte promittit adventum suum, & preces expetit. Et quidem proposuerat sibi, citius ad eos venire, sed dicit, se isto studio & ministerio suo impeditum fuisse, v. 22. Deinde promittit suum adventum, v. 23. 24. 1. quia in regionibus illis non habeat amplius locum, cum Ecclesiæ plantatæ sint, & bene iis prospèctum, ut exponit Hunnius. 2. quia à multis annis desideret eos videre. 3. quia commodum iter speret, ubi in Hispaniam iverit. Ne autem Romani dicerent : Cur non recta ad se proficisceretur? exponit, sibi propter eleemosynas jam necessario suscipiendum esse iter versus Hierosolymam. Has ubi ipsis obsignaverit, & sancta fide tradiderit, dicit se per ipsos in Hispaniam iturum, v. 25. 26. 27. & 28. 4. finem quoque adventus sui exponit; se venturum dicit, ut eos plenitudine benedictionis Evangelii Christi impleat, v. 29. Ac ut divinâ voluntate, cum gaudio ad ipsos venire posset, nec adversitatibus, quas in Judæâ prævidebat sibi occurruras, opprimeretur : Ideo per Christum, & per dilectionem mutuam, quam habeant Christiani in Spiritu Sancto, eos orat, ut precibus suis adjuvent, v. 30. Ut liberetur 1. ab incredulis in Judæâ, 2. ministerium ejus circa eleemosynas sanctis acceptum sit, v. 31. Ut ita per voluntatem Dei, & si ipse voluerit, cum gaudio ad ipsos venire, & cum eis refocillari possit, v. 32. Quæ omnia tandem concludit voto, & particula Amen, v. 33. dicens : Deus autem Pacis sit cum omnibus vobis. Amen!

III. QUÆ.

III
 QUÆSTIONES.
 QUÆSTIO I.

An Christus passione ac morte
 suâ etiam sibi aliquid promeruerit?

Ratio quæstionis est; quoniam dicitur v. 3. *Christus non placuit sibi ipsi.* Quod quomodo intelligendum sit, in explicatione textus vidimus. Affirmat autem quæstionem hanc Bellarminus, Libr. V. de Christo, cap. 9. dicens, *Christum operibus ac laboribus suis, non solum nobis omnibus gratiam & gloriam acquisivisse, sed etiam aliquid acquisivisse sibi.* Nempe, ut §. seq. loquitur: *Christum meruisse sibi illa omnia, quæ accepit post passionem suam.* Et quidem provocat ad duo Scripturæ loca, Philipp. 2. v. 9. Hebr. 2. v. 9. In quorum priori habetur *διὸ*, in posteriori *διὰ*. Sed respondemus: Utraque particula, non causam, originem, aut meritum exaltationis sed viam, ordinem atque medium notat. Uti cum Balduino quæst. 2. dudum Theologi nostri ostenderunt. Nam ita Gerhardus disp. 9. *Isagogicâ* §. 98. *Describitur exaltatio, ut consequens premium exinanitionis, cum particula, διὸ ἢ διὰ τῆς, non semper ac ubique notent causam rei meritoriam, sed interdum finalem; sæpius autem consequentiam & ratiocinationem, qua unum aliquid ex altero concluditur.* Nec premium sed meritum exinanitionis in dicto Apostolico describi, ex locis paralelis manifestum, Luc. 24. v. 26. 1. Petr. I. v. 11. Videatur Gerhardus citato loco.

QUÆSTIO II.

Quid propriè sit, sacrificare Evangelium
 Dei, v. 16?

Rectè super hunc locum scripsit Estius: *Sanctificans Evangelium Dei, id est, administrans Evangelium à Deo missum hominibus, cogit*

mi-

ministerio velut sacerdotio fungens. Id enim significat vox Graeca ἱεροποιῶν, sacris operans, rem sacram faciens. Et quamvis postea asserat, dari etiam sacerdotium proprie dictum nova Legis, quod oblationibus quotidianis per totam Ecclesiam exerceatur: tamen hoc gratis asserit, & sine firmo aliquo fundamento. Unanimiter igitur statuunt Mylius, Rungius, Veinrichius, Balduinus, respectum hic haberi ad Malach. I. vers. 11. Ubi dicitur: Ab ortu Solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, & omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, dicit Dominus. Ex quo loco colligunt Pontificii: E. Missa est illud sacrificium, in quo fit purissima oblatio corporis & Sanguinis Christi in cenâ. Uti jam mentem Estius suam exposuit. In hac ergo assertione, cum Pontificii habeant affirmativam, necesse est ut eam probent, quod nunquam potuerunt. Nos interim docendi causâ exponemus quæ sint illa sacrificia, quæ juxta ductum Scripturæ in Novo Testamento dantur. Sunt itaque ea I. Prædicatio sive Administratio Evangelii, ut ex hoc loco patet. Hoc enim λειτουργία sive sacrificium hic appellatur, quoniam, juxta Hunnium, per eam nomen Dei gentibus innotuit, & virtus unici sacrificii propitiatorii Christi in orbem terrarum sparsa fuit, ut homines fide purificati, Act. 15. v. 10. Deo in gratam hostiam offerrentur. Unde & discrimen hic innuitur inter sacrificia Veteris Testamenti, quæ fuerint Topica, & Novi, quæ futura sint Catholica sive universalia. Vide Veinrichium p. 343. II. Fides ipsa piorum, Phil. 2. v. 17. III. Mortificatio carnis & studium novæ obedientiæ, Rom. 12. v. 1. IV. Martyria & persecutiones piorum, Phil. 2. v. 17. 2. Tim. 4. v. 6. V. preces Sanctorum, Apoc. 5. v. 4. Apoc. 8. v. 4. Unde Gratiarum actiones dicuntur hostia laudis & victima labiorum, Ebr. 13. v. 15. VI. Eusemosyna & contributiones fidelium, Philipp. 4. v. 18. Hebr. 13. v.

17. Locus igitur Propheticus nil juvat Pontificios, cum sacrificii Missatici nulla in N. T. fiat mentio. Vide Rung. Disp. XVII.

IV.

OBSERVATIONES.

I. Summa fuit Salvatoris nostri Jesu Christi bonitas, qui cum humani generis nullatenus esset indigus; tamen non placuit sibi ipsi, sed ex merâ gratiâ nostri causâ in mundum hunc venit. v. 3.

II. Ad v. 4. annotat Estius: *Loquitur Apostolus de iis, quæ olim scripta fuerant ex divinâ inspiratione, id est, de totâ Scripturâ Veteris Testamenti. Doctrinam quoque intellige, quâ instruimur ad pietatem & salutem æternam. Quæ doctrina divinâ Scripturis propria est. Hoc est insigne testimonium de sufficientiâ Sacræ Scripturæ ad salutem.*

III. *Scriptura facit 1. ad doctrinam, i. e. scientiam verè Theologicam, tam quoad Credenda; quam quoad Facienda. 2. Ad patientiam in adversis. 3. Ad consolationem. 4. ad spem melioris vitæ & fortune, v. 4.*

IV. Jubeat Apostolus v. 5. *idem sentire secundum Christum Jesum.* E. in iis rebus, quæ fundamentum salutis nostræ concernunt, Christiani necessariò consentiunt. Possunt autem dissentire in ceremoniis & circumstantiis fidei, quæ non tollunt unitatem religionis, multò minus fraternitatem Christianam dissipant, aut confringunt.

IV. Christus est *minister circumcisionis, v. 8.* Respectu pro sapia. 2. Respectu doctrinæ & miraculorum. 4. Ratione precii persoluti. Videatur V Weinrich. p. 327.

VI Spes

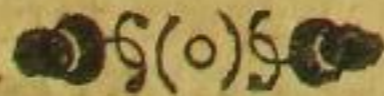
VI. Spes aliquando sumitur generaliter pro *fide* sive *fiducia*; aliquando verò pro *expectatione futuri boni*, Rom. 8. v. 24. Pro *fiduciâ* sumitur, quotiescunque ei *salus* in Sacra Scriptura tribuitur. Sicuti etiam sic accipitur hic v. 12. cum dicitur: *In eo gentes sperabunt.*

VII. Quoad *officium Propheticum*, Christus pertinuit ad populum Judaicum, v. 8. quoad *Sacerdotale* autem ad omnes homines, v. 11. 12. Utrique opus habent, glorificare Deum pro *misericordiâ*. v. 9.

VIII. Summa Christianorum bona sunt gaudium & pax in credendo, & exuberans spes per potentiam Spiritus Sancti. v. 13.

IX. Optima *sacrificia* sunt, quando ministri Ecclesiae per *prædicationem Evangelii* Christo Salvatore nostro sistunt multos homines & Auditores suos in oblationem acceptabilem. v. 16.

X. Genuinum & solidum gaudium demum illud est, quando pii per voluntatem Dei cum gaudio conveniunt, & invicem per benedictionem Evangelii Christi refocillantur: v. 29. & 32. Sic enim Deus Pacis cum ipsis erit. v. 33.

Cc 2

CA-

CAPUT XVI.

Summa & Dispositio.

Hoc ultimum caput hujus Epistolæ juxta Mylium ἐπιλοῦν γινώσκει est & totum miscellaneorum familiarium tractatione completur. Juxta Balduinum autem est quasi postscriptum hujus Epistolæ. Concluserat enim Epistolam capite præcedenti, quasi ultimo quodam voto: Jam autem salutationes & exhortationes aliquas finaliter annectit. Dividi autem potest majoris perspicuitatis causâ, cum Rungio, disp. 18. & VVeinrichio, postremum hoc caput in Quinque partes. In prima commendat Phæben, ministram Ecclesiæ Cenchreensis. In Secunda, multos nominatim salutatur. In Tertia continetur commonefactio de cavendis hæreticis, & auctoribus scandalorum. In Quarta à variis personis salutem nunciat. In Quinta continetur totius Epistolæ conclusio, & ἑοξολογία.

II.

TEXTUS EXPOSITIO.

In primâ itaque parte commendat Phæben. v. 1. & 2. quæ fuit ministra Ecclesiæ Cenchreensis. Erant autem Cenchreæ portus & statio navalis Corinthiorum, instar oppidi, ad finem Saronicum: ibidem hæc Phæbe, per quam Apostolus transmisit hanc ipsam Epistolam; & quæ secundum Rungium

um fortè aliorum negotiorum gratiâ Romam profecta, ministra Ecclesiæ, sive *Diaconissa* fuit, non quidem tractando ministerium Ecclesiasticum, sed aliis honestis officiis ministrando sanctis, ac potissimum ministris Ecclesiæ benefaciendo. Commendat itaque eam I. à religione, quia sit *soror*, & fidei socia. II. ab officio, quia sit Ecclesiæ ministra. III. à Fidelitate, quia fideliter servierit, & multis, ipsique etiam Paulo adfuerit. In Græco habetur *προσεταις*, *astrix*, *adiutrix*. Quod quidam de hospitio interpretantur: Verùm significatio vocabuli generalis est. Ac petit Apostolus, ut I. eam *suscipiant in Domino*, i. e. propter Dominum, cui inservierit hætenus. 2. Ut eam habeant pro *fæminâ sanctâ*; non *Ethnicâ*. Unde additur: *Dignè sanctis*, i. e. ita, ut decet suscipi sanctos, h. e. fideles fratres ac sorores. 3. *Ut eam adjuvent*, in quocunque eorum eguerit negotio. Addit præterea *Estius*: *Sororem vocat, non quò significet uxorem suam aliquando fuisse, quam nunc habeat sororis loco sed sororem religione, i. e. Christianam.*

In II. Parte sequuntur *salutationes*. Et quidem salvere jubet I. *Priscam & Aquilam*, v. 3. quorum fit mentio. Act. 18. 2. & 26. 2. Tim. 4. v. 19. Fuerunt autem conjuges pii, ambo Judæi, quamvis Aquila esset Ponticus genere, ac exercuerunt artem scenofactoriam. Aut igitur hæc Epistola scripta fuit ante edictum Claudii, qui omnes Judæos Româ expulit anno nono sui imperii: Aut scripta est post mortem Claudii; redeundi Romam potestate jam factâ Judæis. Quod est probabilissimum. Quod autem Prisca hic prior viro nominatur, hoc factum esse dicit Lyra: quia prius crediderit, & *ordo gratia præponendus sit ordini Natura*. Et ante Lyranum *glossa interlinearis*, ad Act. 18. v. 2. annotavit: *Fides mutavit ordinem.*

nem. Unde non est masculus vel fœmina. Sed quia 1. Cor. 16. v. 19. Aquila tanquam maritus priori loco ponitur: ideo dicendum est; Apostolum hic Priscam sive Priscillam priori loco nominasse vel 1. ex libertate. vel 2. propter majorem notitiam & magis nominatum nomen inter fideles. vel 3. propter insigne studium promovendi Evangelii, quod indicat Chrysof. homil. 10. in 2. ad Timotheum. De his conjugibus autem in v. 4. insigne beneficium commemorat, quod cervicem posuerint pro animâ Pauli, & ita gratias inierint ab omnibus Ecclesiis gentium. Quod aut intelligendum est de illo tumultu unanimi Judæorum, quum contra Paulum sub Gallione Proconsule Corinthi insurgerent, Act. 18. vers. 12. & seqq. unde & v. 18. ab euntem comitati sunt: Aut de tumultu Ephesino, Act. 19. v. 23. & seqq. Quamvis enim in specie non significet, quale istud beneficium, & ubi præstitum fuerit; in genere tamen apparet, id tale fuisse, ut per istud præsentissimo vitæ periculo liberatus, & Ecclesiis redditus fuerit. Quod verò eosdem etiam vocat *συνεργῆς*, cooperarios suos, hoc quidam, Oecumenio teste, acceperunt de communi opificio: sed rectius accipitur de communi studio provehendi doctrinam Evangelii, sicut accipitur, Philip. 4. v. 3. Coloss. 4. v. 11. Ubi tales cooperarii dicuntur ad regnum Dei. Deinde salvere jubet II. Ecclesiam, quæ in illorum domo sit. Et quidem privatam familiam Ecclesiam vocat, sicut etiam facit ad Philem. v. 2. Coloss. 4. v. 15. Ut ita per vocem Ecclesiæ hic intelligatur Ecclesia domestica. III. Epanetum, v. 5. quem vocat *dilectum suum* & *primitias Achaiae in Christo*. Vulgatus legit *Asia*; In cujus defensionem scribit Estius: *Suspicio est, in Graecis codicibus accidisse mutationem ex alio loco, qui est 1. Cor. 16. ubi quidam Achaiae primitiae vocantur.* Sed respondemus: *Suspicio est*

est

est, Vulgatum errasse; non autem in Græcis Codicibus mutationem accidisse. Vocatur autem *primitia*; quia primus in Achaiâ Christi sectator fuit, & aliis credendi exemplum præbuit. IV. Salvere jubet *Mariam*, v. 6. De qua non constat, quæ fuerit: Commendatur tamen ab officiis Christianæ pietatis, & hospitalitatis. V. *Andronicum & Junian*, v. 7. quos vocat *cognatos suos*, quia erant ejusdem & forsan propinqui- oris generis, eosque ita commendat 1. à cognatione. 2. à communi calamitate, quia aliquando fuerint concaptivi Pau- li; Ubi tamen de loco & tempore, aliisque circumstantiis non constat. 3. Ab eminentiâ; dum eos vocat *insignes inter Apostolos*. Ubi *Apostoli* vox latè accipitur, pro viris, verbum Dei annunciantibus, & benè de Ecclesiâ meritis. 4. à tem- pore conversionis; quòd quoad eam Paulo fuerint priores. *In Christo enim esse*, ut rectè Estius scribit, *est Christianum esse*. Theophylactus per *Juniam*, fœminam intelligit, sed est nomen viri, ut ex contextu patet. VI. *Ampliam, dilectum in Domino*, v. 8. Nempe in Christo, ut Christianam declaret di- lectionem. VII. *Urbanum*, quem etiam *adjutorem* in propa- gandâ fide Christianâ vocat. IX. *Stachyn*, quem vocat dile- ctum suum, & qui ab Apostolo Andreâ primus Episcopus Constantinopolitanus constitutus fuit, ut est apud Nicepho- rum lib. 2. cap. 29. et in Martyrologi Romano prid. Cal. Novembr. v. 9. X. *Apellam*, quem vocat *δοκιμον*, probatum & sincerum; inter alia hæud dubiè propterea, ut Balduinus censet, quia in multis tribulationibus & periculis fidem suam in Christo probatam fecit. XI. *Familiam Aristobuli*. Ubi Balduinus ipsum Aristobulum nondum credidisse, cum Hun- nio suspicatur. Et est quorundam Latinorum sententia. Sed ut rectè disputat Estius: *Ex Græco textu, eiusque idiotismo hoc*

nom

non videtur consequens : Potest ergo ipse cum suâ familiâ intelligi, præsertim cum, teste Cambdeno Britannix suæ pag. 40. Britannis Evangelium prædicaverit. Videatur Estius, v. 10. XII. *Herodion*, quem vocat *cognatum*, id est gentilem, vel sanguine conjunctiorem. XIII. *Familiam Narcissi* v. 11. & quidem credentes, reliquis exclusis. Hunc quidam putant fuisse potentissimum istum libertum Claudii, de quo Svetonius, Tacitus & Dio testentur. Sed hæc opinio exploditur à Baronio, ad annum LVIII. XIV. *Tryhanam*. XV. *Thryphosam*. Mulieres nobiles Iconienses, juxta acta Theclæ. XVI. *Persidem*; quas pias mulieres ab officiis piis commendat, v. 12. XVII. *Rufum*; quem vocat ab insigni pietate, & vel communi loquendi genere, vel certitudine Propheticâ, *electum in Domino*. XVIII. *Matrem eius*, quam propter maternum affectum, & singularia beneficia, etiam suam matrem vocat, v. 13. Quibus subjungit v. 14 & 15. alios adhuc decem, uti in textu videri potest. Ut enim annotat Theophylactus ex Chrysostomo, *Plures hic salutat et Apostolus, quam in ullâ Epistolâ aliâ, quoniam Romanos nondum ipse viderat*. Et quidem *Hermes*, v. 14. non est Mercurius, uti Erasmus reddidit, sed nomen proprium Latinum, uti benè annotavit Estius. Concluditur hæc pars præcepto generali, v. 16. *Salutate vos invicem cum osculo sancto*; id est: *Complectimini vos invicem corde sincero & mutua dilectione ardente, cujus osculum est Symbolum quoddam. Et dicitur Osculum sanctum, ad differentiam dolosi, & fallacis. Ac tandem in genere ab Ecclesiis nunciat salutem.*

III. In Tertia Parte admonet de fugiendis hæreticis, & scandalosis hominibus, v. 17. 18. 19. 20. Ab hisce enim, qui dissidia & offendicula contra sanam doctrinam gignunt, jubet

jubet declinare, ἐκκλίειν, quod est, cum odio quodam a-
versari, v. 17. & eos observare, vigilanter & cum conside-
ratione ac inquisitione. RATIONES sunt 1. quia tales
non serviunt CHRISTO, sed ventri suo, cui sunt dediti.
2. Mire seducunt corda simplicium per blandiloquen-
tiam & assentationem. 3. Quia ipsorum obedientia erga
Evangelium, & fides sincera ubique sit celebris. Per
OBEDIENTIAM enim non simpliciter intelligimus
cum Balduino facilitatem ad credendum, sed cum
Rungio, Hunnio, Estio, & aliis, Obedientiam, quâ
promptissimè acceperunt Evangelium CHRISTI, sibi
annunciatum, ut accipitur v. seq. 26. 4. Requirit hoc
Christiana sapientia securitatem excludens, v. 19. 5.
DEUS in hoc vobis adiutor erit, v. 20. 6. Et hoc vobis
ex animo precor, Ibidem. Hinc scribit Estius in h. l.
Gratia nomine favorem & benevolentiam intelligit.

II. In QUARTA PARTE, salus nunciatur
Romanis à personis quibusdam cum Paulo existi-
bus. Qui erat I. *Timotheus*, cooperarius Pauli. II. *Lu-
cius*, quem eundem cum Lucâ Evangelistâ esse, sen-
tit Origenes. III. *Jason*. IV. *Sosipater*; cognari Pauli.
V. TERTIUS, Apostoli Amanuensis. VI. *Cajus*, Pauli
& Ecclesiæ hospes, id est, Christianorum passim adven-
tantium. VII. *Erastus*, quæstor ærarius. IIX. *Quartus*,
frater, qui tandem Episcopus scribitur Beryti factus,
Ubi ex tenerrimo affectu repetitur denuò votum, v. 24.

V. In QUINTA PARTE continetur Conclusio
Epistolæ, & δόξα ad DEUM directâ. Quam Esti-
us putat, post conclusam alienâ manu Epistolam, Pau-
lum suâ manu addidisse, sui erga ipsos affectûs testifi-
candi causâ. Et quidem in eâ I. describit DEUM,
D d quod

quòd sit 1. *potens confirmare Romanos in susceptâ fide. 2. eternus. 3. Sapiens, & quidem solus, habito respectu ad originalem & essentialem sapientiam. II. Describit quoque Evangelium 1. ab Objecto, quòd est CHRISTUS JESUS. Vocatur enim *praconium JESU CHRISTI. 2. A formâ, ut loquitur Weinrichius, quòd sit mysterium. 3. A causâ instrumentali, quòd innotuerit per scripta Prophetica. 4. A causâ efficiente, qui est DEUS aeternus. 5. à Materiâ seu subjecto, quòd sit omnibus gentibus & hominibus annunciandum. 6. A causâ finali, quæ est obedientia fidei, ut Evangelio obediant, & in CHRISTUM credant. Non autem est sensus, v. 27. DEUM esse sapientem per JESUM CHRISTUM, aut Patrem esse sapientem per filium; sed hæc pars hypostigmatice sejungenda est à præcedente, & pertinet ad verba sequentia, ut sit sensus: Per CHRISTUM sit gloria in secula! Videatur Estius. Versiculus ultimus, sive 28. non est pars scripturæ sacræ. Unde etiam nec à Mylio, nec Hunnio, nec Rungio, nec Weinrichio, nec Balduino explicatur: Sed est subnotatio, à Græco quodam auctore postea addita, ipsi deinceps Epistolæ, ut testimonium quoddam historicum perpetuò subjuncta.**

III.

QVÆSTIONES.

I.

An Petrus Romæ fuerit summus Episcopus?

Movet

Moveret circa hoc caput, dubium aliquod insigne, quod aliàs nos Pontificiis recte opponimus, ipsemet Estius, scribens: *Quæri potest hoc loco: cur Paulus in salutandis fratribus, qui Romæ erant, tam officiosus, non etiam Petrum Collegam & coapostolum suum saluter, utique vel primo loco salutandum, si Petrus iam tum Romæ cathedram posuerat, uti tradunt Catholici scriptores. Hoc enim pergit, inter alia argumentum est eorum, qui Petrum negant Episcopum Romanum fuisse. Hæc ita, quoad hoc dubium Estius. Qui etiam confitetur: Si Petrus eo tempore Romæ fuisset; non intermissurum fuisse, quin ortum disfidium de iustitiâ Legis & operum componeret inter fideles Judæos & gentiles: Paulus nem non sumisset operam scribendi ad Romanos. Respondet ergo: Petri salutationem à Paulo omissam, non quia Petrus non fuerit Romanus Episcopus; sed quia tunc Romæ non fuerit, quando scriberetur hæc Epistola. Pulsus enim Romæ Petrus, inquit, edicto Claudii Cesaris una cum cæteris Judæis, necdum illuc redierat, occupatus videlicet in propagando longius ac latius Evangelio. Videnda quoque sunt, quæ de hoc DUBIO habet Baronius, in annalibus, ad annum 58. CHRISTI. Sed respondemus: 1. amplectimur illud, Petrum Romæ tunc non fuisse, id quod, vi veritatis adactus, Estius confiteri cogitur. Est enim hoc, ab omissione salutationis & scriptio- ne Pauli petitum, efficacissimum argumentum. 2. Quòd autem verè Episcopus Romanus fuerit, & tum à Romæ longius abfuerit, hoc Pontificiis est probandum. Habent enim hic Affirmativam, & suam assertionem probare tenentur; quòd nunquam poterunt præstare.*

Dd 2

QVÆ-

QVAESTIO II.

Quis fuerit ille Hermas ?

V. 15.

Origenes putat, hunc esse Auctorem libri, qui *Pa-*
stor inscribitur, comment. in h. l. Quam opinio-
nem etiam referunt, nihil ipsi affirmantes, Euseb. lib.
3. hist. Eccl. cap. 3. & Hieron. in catalogo. Ruffinus
in expositione symboli. Alii istum librum adscribunt
Hermeti, qui post Patrobam nominatur. Et de a-
lio quodam Hermete traditur, quòd fuerit frater Pon-
tificis Pii primi. De quâ re videnda est Patrologia B.
Gerhardi, pag. 1. & seqq. Arbitratur ergo Estius, illum
librum nec *Hermæ*, nec *Hermetis* esse, sed alius cuiusdam
Hermetis, qui fuerit frater Pii I. sedentis circa annum
Christi 160. nisi quis cum Baronio, ad annum 159. & Bel-
larmino de script. Eccles. pag. 53. dicere velit, diversos eos
esse scriptores, & diversos quoque libros didisse, quorum
posterior interciderit. Quicquid tamen sit; rectissimè
hic iudicat Estius, scribens: *Ceterum, quod ad librum*
attinet; etsi doctrinam revera non inutilem contineat, &
ex eo testimonia veteres interdum proferant, adeoque pu-
blicè legi quondam solitus sit apud quasdam Graecorum Ec-
clesias; ut testantur Origenes, Eusebius & Hieronymus:
inter sacras tamen & canonicas Scripturas non habendum
constat, sed potius inter apocryphas. Sic quoque Bellar-
minus de Scriptor. Eccles. pag. 51. dicit: Hic liber nun-
quam fuit in canone sanctorum & divinorum librorum. Et
Gela-

Gelasius c. Sancta dist. 15. dicit: *Liber, qui appellatur
Pastoris, apocryphus.*

QVAESTIO III.

An illa verba, v. 22. etiam sint
pars canonicae Scripturae?

Ratio est, quoniam videntur addita esse à Pauli amanuense, **TERTIO**. Unde ex Diodoro Tarsensi Episcopo, refert Sixtus Senensis, lib. 2. Bibl. sanctae, hunc *Tertium*, cum esset parum sermone peritus, nec satis in scribendo exercitatus, epistolam, quae propter multitudinem ac sublimitatem quaestionum, ceteris Pauli epistolis obscurior est, longè reddidisse obscurissimam, dum sensus & cogitationes Pauli, elocutionibus interdum confusis, & in absolutis sententiis, ac transposita nonnunquam ordinis serie conatus est explicare. Ut igitur huic difficultati obviam iret Jacobus Faber, absurde haec verba interpretatus est de personâ Pauli, dicitque, eum se appellare **TERTIUM**, id est, tertio loco salutantem. Nam, inquit, primum locum dedit Timotheo, secundum consanguineis suis, Lucio, Jasoni, & Sosipatro; tertium sibi. Sed rectè regerit Estius: *Hac ratione non Tertium se diceret, sed QUINTUM*. Et in Græco scribendum fuisset τῆς, non τῆς. **TERTIUS** ergo est nomen proprium. Dicendum ergo est: **TERTIUM**, amanuensem, hæc

D d 3

scri-

scripsisse Paulo dictante, & volente: ut proinde hæc verba non minus divina sint, quàm cætera. Quod autem Sixtus Senensis attulit, de eo iterum rectè censuit Eltius: *Hoc nulli docto Theologo posse verisimile videri. Quis enim credat, Paulum tam sublimis ac divina materia dispositionem permisisse notario, nec loquendi, nec scribendi satis perito.* Paulus ergo non solas res; sed etiam omnia verba huic amanuensi suo dictavit.

QVAESTIO

IV.

Quo sensu Evangelium dicatur, temporibus æternis tacitum? v. 25.

Etiam Pii Veteris Testamenti habuerunt *Evangelium* de CHRISTO, & quidem I. in promissionibus, Genes. 3. v. 16. & alibi 2. in prædictionibus & vaticiniis Prophetarum, qui de CHRISTI adventu, incarnatione, cruce, passione & aliis aperte sunt vaticinati. 3. In sacrificiis & typis Leviticis. Vocatur ergo, juxta Balduinum, *mysterium absconditum*. I. *ratione cognitionis*, quia non, ut Lex, naturâ nobis notum & cordibus est inscriptum. Sed peculiariter nobis revelatum à Filio DEI, I. Joh. 1. v. 18. II. *Ratione patefactionis*, quia ea clarior est in Novo Testamento, quàm fuit in Veteri, Jerem. 31. v. 34. III. *Ratione predicationis*, quia in Novo Testamento, omnibus gentibus revelatum

tum

tum fuit, iisque prædicatum, Esai. 2. v. 3. E. absconditum vocatur, juxta Hunnium, *ratione Originis*, quia ex sinu Patris allatum. Initium tamen hujus manifestationis in Paradiso factum fuit: Quamvis clarissima prædicatio & promulgatio contigerit in Testamento Novo.

OBSERVATIONES.

I.

Bonos commendare, est opus charitatis Christianæ; v. 1. sed malos venditare pro bonis, fraudis est, & impietatis non ferendæ.

II. Saluta libenter: non tantum Catonis dictum; sed etiam divinum & Apostolicum præceptum est: v. 3. & 16. Est enim SALUTATIO nihil aliud, quam benedictio, quâ quis alteri bona corporis ac animi divinitus impetrare potest.

III. Tam varia audientes nomina eorum, quos Paulus salute impertit, cogitemus: Hos omnes nos visuros esse in vitâ æternâ, & gaudeamus, *quod etiam nomina nostra sint in cælis scripta.* Luc. 10. v. 20.

IV. Ingens Ecclesiarum thesaurus est bonus & fidelis Pastor: Unde pro Pauli conservatione omnes Ecclesiæ gentium gratias Priscæ & Aquilæ agebant. v. 4.

V. Petrus non salutatur. E. Romæ non fuit. Sicuti, quamdiu Paulus Romæ captivus fuit, mentio ejus nulla facta reperitur. Et quia post Petrum, juxta Eusebium lib. 2. c. 25. & lib. 3. c. 2. ultimo Neronis anno crucifixum, Johannes Apostolus, aliquot annis vixit, universalis Episcopus potius fuisset Johannes, quam Petri Successor Linus.

VI. Vo-

VI. Vocula *μαρτ*, v. 17. non solum contrarietatem, sed etiam diversitatem significat, ut patet ex locutione parallelâ, 1. Cor. 3. v. 11. Deut. 4. v. 5.

VII. Frustranea est observatio Estii ad v. 17. urgentis: *Paulum dicere; non præter Scripturam, sed præter doctrinam*: ut locus hic imprimis faciat pro traditionibus non scriptis. Sed Paulus, Act. 26. v. 22. cap. 28. v. 23. testatur; *se nihil aliud dixisse, quàm ea, quæ Prophetæ prædixerint & Moses*. Doctrina igitur ejus eadem fuit cum doctrinâ Scripturæ.

VIII. Sicut serpens blandiloquus decepit Evam, Genes. 3. v. 2. 2. Cor. 11. v. 3. Sic PseudoProphetæ per blandiloquentiam & assentationem decipiunt corda simplicium, v. 18.

IX. *Deus pacis conteret Satanam sub pedes nostros brevi*, v. 20. major est, qui nos defendit, quàm qui tentat. Et homo pius, quantumvis fide infirmâ sit præditus, tamen gloriosus est Satanæ victor.

X. Precatur Paulus sæpius Romanis gratiam Domini nostri Jesu Christi. Hæc igitur summum credentium est bonum: Quam etiam Auditoribus nostris singulis precamur; gratias agentes Deo, pro vitâ & Spiritus S. gratiâ: Et ita in nomine SS. TRINITATIS auream hanc Epistolam concludimus & finimus.

SOLI DEO GLORIA!